

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Ústav Politologie
Doktorský studijní program: Politologie
Studijní obor: Politologie

Autoreferát (teze) disertační práce

*Role a postavení
žen ve vrcholné politice v Československu v letech 1948-1968*

*The role and status of women in top politics in Czechoslovakia in the
years 1948-1968*

Mgr. Jana Kočišková

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Jiří Pernes, Dr.

Praha 2017

Východiska

Cílem předkládané práce je komplexně zhodnotit a analyzovat roli a účast žen ve vrcholné politice v Československu v letech 1948-1968. Toto časové období bylo zvoleno jakožto jednoznačně ohraničený úsek mezi dvěma zásadními společenskými událostmi v česko-slovenských dějinách dvacátého století a také z toho důvodu, že patří v naší historiografické literatuře z hlediska politické participace žen k těm méně probádaným.

Pro uchopení tématu jsem vycházela ze současných výzkumů a dnes používané metodologie pro analýzu postavení žen v politice. Od padesátých let dvacátého století bylo sesbíráno mnoho statistických dat z celého světa mapujících postavení ženy ve společnosti a její účasti na politickém rozhodování.

Tyto výzkumy nám dnes již umožňují na základě srovnávacího studia rozpoznat, které faktory jsou pro ženskou politickou participaci ve společnosti rozhodující, či jakou měrou se podílejí na tom, zda snaha o větší začlenění žen a jejich přístup k účasti na politickém rozhodování bude úspěšná. Ovšem možných proměnných je celá řada a relevance každé z nich se v jednotlivých státech zásadně liší.¹

Z opakovaných statistických výzkumů, stejně jako mnoha případových studií z celého světa vyplynulo, že se jedná o tři hlavní skupiny faktorů. **Institucionální faktory**, zahrnující typ volebního systému, politickou kulturu v zemi či genderové kvóty; **sociální a ekonomické faktory** jako je stupeň modernizace společnosti, či ekonomická úroveň země; a konečně **kulturní faktory**, tedy kulturní tradice, hodnoty a předsudky, převládající náboženství či historická zkušenost. V úvahu je třeba brát i **geografické podmínky a geopolitická specifika** daného regionu.

Práce se zabývá a zkoumá relevanci těchto tří základních druhů faktorů, ovlivňujících podíl žen ve vrcholné politice, s ohledem na specifika daná nedemokratickým typem politického režimu, všeprostupující komunistickou ideologií a vedoucí úlohou KSČ.

Faktory kulturní zahrnují historickou tradici ženské politické participace v Československu, ženskou otázku v komunistické ideologii a její uplatňování v SSSR a v Československu v praxi. Sociálně ekonomické faktory týkající se postavení žen ve společnosti, například úroveň vzdělanosti, úroveň industrializace země a další. Institucionální faktory charakteristiku politického systému, typu volebního systému, volební zákony a další opatření z hlediska jejich vlivu na zastoupení žen v politických funkcích.

¹ INGELHARDT, Ronald a Pippa, NORRIS. *Rising Tide – Gender Equality and Cultural Change Around the World*. New York: Cambridge University Press, 2003.

Hlavním těžištěm práce je role a aktivita žen v Národním shromáždění v letech 1948-1968 z kvalitativního i kvantitativního hlediska a její proměny v průběhu čtyř následujících volebních období, stručně se věnuje i ženám v ÚV KSČ a ve vládě v tomto období a také válečným zkušenostem političek, které vykazují značnou podobnost.

Svým tématem si práce vyžádala multidisciplinární přístup na pomezí klasického historiografického přístupu, komparativní politologie, sociologie generací a genderových studií. Použitými metodami jsou vedle klasických historických analyticko-syntetických přístupů, analýzy relevantních pramenů a české i zahraniční literatury i orální historie a biografický přístup u životních osudů vybraných političek, dále metody užívané napříč těmito obory používané pro výzkum dějin žen a genderovou analýzu. Jde o hraniční problematiku, genderově specifickou analýzu postavení žen ve vrcholné politice v dobovém a politickém kontextu. Přesto však není cílem práce provést analýzu genderového diskurzu, hlavní těžiště práce zůstává v oblasti politické vědy a české politické historie.

Hájím tyto teze:

- 1) V případě postavení žen ve vrcholné politice v Československu v letech 1948-1968 bude stěžejní role geopolitického faktoru a monopolní vlády komunistické strany a ideologie, relevance ostatních faktorů, významných v demokratických politických systémech, nebude zásadní, protože byly zcela v moci, vynucované či zaváděné shora vedením KSČ.
- 2) Opatření zaváděná shora, týkající se masového vstupu žen do veřejných funkcí, do zaměstnání a do politických pozic, však budou narážet na kulturní faktory. Kulturní hodnoty, předsudky a názory na tradiční rozdělení rolí ve společnosti se měnily mnohem pomaleji než státní politika a neumožňovaly tak rychlé plnění plánů přijatých shora.
- 3) Výrazným usnadněním pro zapojení žen do vrcholné politiky po roce 1948 byla již téměř třicetiletá tradice od zavedení všeobecného volebního práva v Československu a celkově historická tradice politické participace žen v Národním shromáždění za první republiky (další kulturní faktor)

Členění práce

Struktura kapitol předkládané práce vychází z jednotlivých oblastí zkoumání dané problematiky a tří výše zmiňovaných kategorií faktorů, které je zapotřebí brát v potaz, zabýváme-li se postavením žen ve vrcholné politice, faktorů institucionálních, socio-ekonomických a kulturních.

Druhá kapitola (po úvodu) se zabývá kulturními faktory, zkoumá historickou tradici politické participace žen v Československu (až do roku 1948) a v ní převládajících tendencí. Zásadním milníkem pro ni bylo zavedení všeobecného volebního práva pro ženy, které vstoupilo v platnost s přijetím Ústavy Československé republiky 29. února 1920, necelé dva měsíce před řádnými parlamentními volbami.

Mezi kulturní faktory můžeme zařadit i třetí kapitolu, která se zabývá dvěma stránkami problematiky vztahu komunistické ideologie k emancipaci žen, nejprve teorií (v části *Emancipace žen v socialistické ideologii*) a následně pokusy o její aplikaci do každodenní reality v SSSR a v lidově demokratickém Československu v částech nazvaných *Postavení ženy v každodenní praxi Sovětského svazu a Postavení ženy v praxi lidově-demokratického Československa*. Dané téma vysvětluje v kontextu diskrepance mezi komunistickou ideologií a žitou realitou, která se značně odlišovala od oficiální politiky.

Institucionálním faktorům – specifickým politického systému, problematice genderových kvót i volebního systému v Československu se věnuje 4. kapitola.

Těžiště práce je v 5. kapitole, věnující se roli a aktivitě žen v Národním shromáždění v letech 1948-1968 a analýze jejich projevů, návrhů a další činnosti ve sledovaném období, rozdělené podle jednotlivých volebních období. Pouze stručnému přehledu role žen v ÚV KSČ se věnuje 6. kapitola.

Při zkoumání postavení žen v politice jsem stále znovu narážela na neuvěřitelnou podobnost životních osudů první poúnorové generace vrcholných političek za druhé světové války, což mě posléze přimělo rozšířit teoretická východiska, ze kterých tato práce vychází, i o teorii generací, se kterou původně přišel sociolog a filosof Karl Mannheim ve třicátých letech 20. století. Válečné zkušenosti političek se věnuje 7. kapitola. Konkrétně Mannheimem zmiňovaný fakt, že „zvýšené tempo společenské dynamiky podněcuje aktivizaci potenciálu dřímajícího v generačním zasazení až k vytvoření nového generačního impulzu“² - druhá světová válka zde podle mé hypotézy posloužila jako akcelerátor společenských a duchovních

² MANNHEIM, Karl. Problém generací. *Sociální studia*, 2007, číslo 1-2, Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, 2007, s.37.

převratů ve společnosti, určitý „krystalizační bod,“ což významně napomohlo nástupu nového politického režimu, vítězství komunistické strany ve volbách v roce 1946 a posléze i kompletní převaze komunistické ideologie po únorovém převratu v roce 1948.

Osmá kapitola se věnuje závěrečnému shrnutí celé práce.

Shrnutí hlavních zjištění práce:

Jako stěžejní se ukázal vliv geopolitického faktoru a nedemokratického politického systému, není však možné opominout ani význam kulturních faktorů, již existující předválečnou tradici politické participace žen v Národním shromáždění, či naopak delší přežívání tradičních předsudků o očekávaných rolích mužů a žen ve společnosti, především ve venkovských oblastech.

Naopak role institucionálních faktorů se ukázala jako druhořadá, změna volebního systému se na zastoupení žen ve vrcholné politice v Československu nijak výrazněji neprojevila. Stále se zlepšující socio-ekonomické faktory (míra vzdělanosti a zaměstnanosti žen ve společnosti) pak nicméně byly ve sledovaném období významným přínosem, napomáhajícím i upevnění postavení žen ve vrcholných politických funkcích a vedoucím k jejich větší profesionalizaci na půdě Národního shromáždění.

Zásadním rozdílem oproti demokratickým politickým systémům byla totalitní povaha nového společenského uspořádání, supremace, absolutní mocenský i ideologický monopol KSC v státě, zasahující do všech zásadních oblastí života společnosti. Tedy i do opatření týkajících se postavení žen a jejich politického zastoupení. Ve svých rozhodnutích a stranické linii však KSC podléhala vlivu Sovětského svazu, pod jehož dominantní sféru se postupně po skončení druhé světové války Československo dostalo. Sovětská politika vsadila na sociální konstruktivismus a ideologické konstruování rolí a institucí podle požadavků a potřeb státních institucí.³

Stranická politika volila v přístupu k ženské otázce racionalistický přístup,⁴ vycházející z přesvědčení, že ženy jsou vitálním ekonomickým zdrojem a měly by být zahrnuty do pracovního procesu. Rozdíly mezi mužskou a ženskou osobností byly vnímány jako z velké části kulturní konstrukty a ženy podle něj mohly ve veřejné sféře zastat stejné druhy práce, jako muži. Většinu domácích prací a funkcí žen v rodině měly dle směšných plánů převzít státní instituce.

³ In: ATTWOOD, Lynne. *Rationality versus Romanticism: Representations of Women in the Stalinist Press*, c.d. s. 159.

⁴ Ibid.

Pro ideologické zdůvodnění tohoto státního přístupu k ženské otázce mohla komunistická strana čerpat z bohatých základů, komunističtí myslitelé, již od dob prvních utopických socialistů, jednoznačně prosazovali emancipaci ženy a její připoutání k domácnosti a dětem označovali za novodobé otroctví.⁵ Emancipace žen tak byla důsledkem utilitaristické státní politiky a hospodářských potřeb východního bloku.

Z hlediska institucionálních faktorů hrál zásadní roli způsob, jakým byly jednotlivé zákony a opatření přijímány. Předsednictvo (či politbyro) ÚV KSČ připravilo jejich znění, předložilo je členům vlády k projednání a následně NS k přijetí, často přímo formou vládního nařízení. To je většinou jednomyslně odhlasovalo a schválilo. Touto cestou nebyl problém přijmout ani podstatné změny zásadního charakteru jako byla změna ústavy, odhlasování vedoucí úlohy komunistické strany a podobně. V roce 1954 byla takto přijata změna stávajícího poměrného volebního systému za jednomandátový systém většinový. Z hlediska počtu zastoupených žen však toto opatření nemělo žádný vliv.

Vliv na konečné sestavení kandidátní listiny totiž mělo předsednictvo/politbyro KSČ a takto schválená finální verze jednotné kandidátky Národní fronty se prakticky rovnala jistotě zvolení navrženého kandidáta (pokud byl nominován na volitelné pozici, nikoliv jako náhradník). Do parlamentu se tedy dostal takový počet žen a konkrétní prokádrované političky, které si tam vedení komunistické strany přálo mít. V tuto chvíli byl tedy vliv institucionálních faktorů na vliv početního zastoupení žen v legislativním orgánu republiky prakticky nulový.

Političky v Československu byly zbaveny dvou podstatných překážek pro vstup žen do politiky, problému dostat se na kandidátku a umístit se na volitelné pozici, neexistovali opoziční kandidáti, se kterými by se musely utkat v regulérní politické soutěži, ani stranické primárky.⁶ Nezbytnou podmínkou však bylo komunistické politické přesvědčení a absolutní loajalita k vládnoucímu režimu.

Komunistická strana tak sice měla moc a nástroje na přijetí libovolných opatření bez ohledu na názory, přesvědčení či tradiční hodnoty obyvatelstva, včetně zásadních sociálních a hospodářských zákonů majících vliv na celou společnost, při jejich zavádění však narazila na meze dané právě kulturními faktory, všeobecným vnímáním rozdělení rolí mezi muži a ženami ve společnosti a očekáváními, jak má společnost v těchto oblastech fungovat

⁵ ENGELS, Friedrich. *The Origin of the Family, Private Property and the State*. New York: International Publishers, 1972, s.106.

⁶ MATLAND, Richard. *Enhancing Women's Political Participation: Legislative Recruitment and Electoral Systems*, c.d., s.98.

a jaké role plnit. Obzvláště ve venkovských oblastech se jakékoli změny, které byly s těmito tradicemi a předsudky v rozporu, prosazovaly výrazně hůře a pomaleji než ve městech.

Názorným příkladem bylo zavádění výborů žen při MNV v jednotlivých obcích od roku 1952, které se na mnoha místech nesetkalo s očekávaným zájmem a podporou, jeho členky naopak čelily odporu místních obyvatel k veřejné angažovanosti žen,⁷ předsudkům a veřejnému výsměchu ze strany mužských účastníků schůzí.⁸

Politická participace žen v Národním shromáždění se naproti tomu mohla opírat o téměř třicetiletou historickou tradici od zavedení všeobecného volebního práva pro ženy, byť s nuceným přerušením během válečných let druhé světové války.

Tradiční „ženská témata,“ což byla především sociální politika, mládež, zdravotnictví, mateřství a rodinná problematika celkově, však političkám zůstaly vyhrazeny i nadále po celé sledované období. Nejčastější příležitostí pro vystoupení poslankyně na půdě NS po celé dvacetiletí bývaly rozpravy o návrzích státního rozpočtu pro jednotlivé roky, k připravovaným hospodářským plánům a v rozpravách věnujících se problematice výborů, jichž byly členkami, či své profesní specializaci.

Ve sledovaném období se nepotvrdila existence často tradovaných 30 % zákonných genderových kvót pro počty žen v parlamentu, ani na žádné jiné politické úrovni. Na konci šedesátých let v Národním shromáždění ženy tvořily 20 % jeho členů.

Určitá doporučení politbyra se objevila až před volbami v roce 1954, kdy ve svých směrnicích pro přípravu voleb stanovilo doporučený minimální počet žen na 20 % z celkového počtu kandidátů na poslance NS, který však nebyl přesně dodržen, když bylo zvoleno jen 17,1 %. Je možné, že se tak politbyro chtělo přiblížit početním stavům v nejvyšším Sovětu v SSSR, kde ženy v letech 1950-1954 tvořily 21,3 %.

I v následujících volebních obdobích se počet žen pohyboval okolo dvaceti procent, třiceti procentní zastoupení do konce šedesátých let nikdy nebylo dosaženo, ale ani požadováno. Naopak na konci šedesátých let došlo dokonce k poklesu počtu žen v NS, z 22,3 % žen zvolených v roce 1960 na 20 % v roce 1964.⁹

Ve sledovaném období mezi koncem čtyřicátých a šedesátých let dvacátého století počet žen v parlamentu či politických funkcích nebyl žádnou výraznou prioritou, mnohem

⁷ Více viz část Ženská otázka v Národní frontě a na komunální úrovni, s. 96-97.

⁸ Jak podrobně uvádí například Denisa Nečasová ve své studii NEČASOVÁ, Denisa. Výbory žen při místních národních výborech-pokus komunistického vedení o novou etapu „ženského hnutí“ v Československu in: KOCIAN, Jiří; PAŽOUT, Jaroslav, RÁKOSNÍK, Jakub. *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu*. Svazek VII, Praha: 2012, Dokořán, s.67.

⁹ Ibid.

více se řešil požadavek na masový vstup žen do zaměstnání než jejich formální politická reprezentace.

Nominaci na kandidátku si ženy musely především zasloužit svým výkonem a oblibou mezi lidmi, v pracovním kolektivu, který je navrhoval jako své zástupkyně. Nezbytnou podmínkou byla schopnost mluvit a pronášet projevy na veřejnosti, agitovat a přesvědčovat.

Významná část poslankyň se po roce 1948 rekrutovala z řad dělnic, které měly šanci se prosadit, pokud se vymykaly výjimečným pracovním nasazením a pozitivním působením na pracovní morálku ve svém závodě. Pak byly zařazeny mezi „údernice“ a často „obdařeny důvěrou“ svého kolektivu a strany a nominovány na kandidátku, aby zastupovaly zhruba třicet pět tisíc občanů¹⁰ ve svém volebním obvodu.

Výběr kandidátů a jejich schvalování podléhaly veřejné kontrole i kritice, zdá se tedy, že politické funkce byly přístupné zejména průbojnějším, extrovertnějším jedincům, kteří si uměli naklonit občany na svou stranu. To bylo nezbytné především u nových kandidátek do parlamentu. Zasloužilé členky strany byly nominovány opakovaně a navrhovány přímo shora předsednictvem (politbyrem) ÚV KSČ, o jehož výběru se nediskutovalo.

Mnohé političky byly navíc po celou dobu svého veřejného působení činné v ženských organizacích, odborech a dalších masových organizacích, mnohdy jejich veřejné působení začalo právě tam.

V průběhu šedesátých let došlo k velké změně v zapojení poslankyň do politické práce a činnosti jednotlivých výborů. Zatímco v prvních dvou poúnorových volebních obdobích tvořily ženy ve výborech vždy pouze menšinu, ke konci šedesátých let prakticky každá zvolená poslankyně byla členkou některého z jedenácti stálých výborů v parlamentu.

Poslední sledované volební období přineslo zásadní změny do druhu a intenzity poslancecké práce, ve fungování Národního shromáždění se odrážely celospolečenské změny vedoucí k demokratizačním požadavkům na skutečné zapojení obyvatel do správy země i lepší informovanost o politických záležitostech.

Náladám obyvatelstva vyšlo vstříc i předsednictvo ÚV KSČ v čele s Antonínem Novotným, které mělo rozhodující vliv i na způsob práce Národního shromáždění. K jeho vstřícnému postoji možná přispěla i generační obměna a celkové omlazení vedení komunistické strany v průběhu šedesátých let. Díky přijetí opatření o prohloubení činnosti Národního shromáždění hned na počátku volebního období 1964-1968 došlo k dramatické proměně v charakteru činnosti Národního shromáždění oproti předcházejícím volebním

¹⁰ APS Praha, inv.č.130, k.č.8.

obdobím, především směrem k výraznému nárůstu osobní aktivity jednotlivých poslanců a také jejich mnohem častějšímu zapojování do veřejných schůzí a rozprav na půdě NS.

Nově se vyskytujícími druhy aktivit poslanců byly interpelace, vznášení dotazů, připomínek, iniciativních návrhů či dokonce protinávrhů. Něco, co v předcházejících volebních obdobích nebylo žádoucí, vlastní iniciativa a kritičnost k předkládaným materiálům, bylo nyní v plném souladu s názory předsednictva ÚV KSČ, vycházejícími z květnového usnesení ÚV KSČ „o prohloubení činnosti parlamentu.“¹¹

Tento trend je možné pozorovat i v působení poslankyň na půdě NS. K nejaktivnějším političkám v letech 1964-1968 patřila necelá desítka z nich, především to byly Gertruda Čakrtová – Sekaninová, Helena Leflerová, Elena Litvajová, Antónie Petrusová, Alena Pokorná, Božena Procházková, Ludmila Šmehlíková či Jiřina Turečková. Žádná poslankyně pak během let 1964-1968 již nerezignovala na svůj mandát.

Ze šedesáti poslankyň během plenárních zasedání NS aktivně vystoupily více než dvě třetiny z nich (čtyřicet tři). Ve druhé polovině šedesátých let političky veřejně vystupovaly a aktivně se podílely na práci parlamentu téměř dva a půl krát více než na jejich počátku.¹² Zdaleka se nejednalo jen o souhlasné projevy, ale i o kritické připomínky a návrhy, což bylo odrazem celkových změn a liberalizačních tendencí ve společnosti na konci šedesátých let.

Z pouhého více méně jen formálního přednesení již připraveného stanoviska a názoru v souladu s vedením KSČ se stalo skutečné vyjádření osobního stanoviska.

Ke konci volebního období pak dochází k dalšímu významnému nárůstu sebevědomí Národního shromáždění jako samostatně pracující legislativní instituce, schopné přijímat vlastní usnesení a vést aktivní dialog s občany a zástupci sdělovacích prostředků.

Nejsilněji se projevilo během několika následujících dnů po vojenské okupaci Československa v srpnu 1968, bohužel další vývoj tyto demokratizační a emancipační snahy parlamentu opět zvrátil.

Velký důraz byl kladen také na pravidelný osobní kontakt poslanců s voliči jejich volebního obvodu, povinnost odpovídat na jejich dopisy a seznamovat je se svou prací.

Pravidelně při přijímání státního rozpočtu na jednotlivé roky pak poslanci upozorňovali na problémy tížící jejich volební kraj a potřebná opatření k jejich odstranění.

Bohužel některé společenské a hospodářské problémy byly během sledovaného časového období setrvalými, jako například nedostatečný počet pracovních sil ve

¹¹ Usnesení z 15. května 1964. In: CIGÁNEK, František. *Národní shromáždění 21.-28.srpna 1968. Edice Prameny k dějinám československé krize 1967-1970, Díl 3.* Praha-Brno: Doplněk a ÚSD AV ČR, 1995, s.7.

¹² <http://www.psp.cz/eknih/1960ns/rejstrik/jmenny/index.htm> a <http://www.psp.cz/eknih/1964ns/rejstrik/jmenny/index.htm>

zdravotnictví, problematika bytové výstavby v zaostalejších regionech, související s pokračujícím odlivem obyvatelstva mimo ně, zásobování vnitřního trhu dostatkem potravin a předmětů denní potřeby, fyzické či časové přetěžování zaměstnanců v některých oborech.

Část poslankyň byla velmi časově vytížená, když z důvodu kumulace dalších společenských a stranických funkcí nebyly schopné řádně vykonávat své poslanecké úkoly. V období Pražského jara se objevuje značná kritika těchto nešvarů, v jejímž důsledku se některé političky byly donuceny části svých funkcí vzdát.

Političky samozřejmě musely řešit i sladění své práce s rodinným a soukromým životem, který se po jejich zvolení do NS rozhodně nezastavil. Častými případy, vzhledem k výraznému omlazení poslaneckého sboru na počátku padesátých let, pak bylo mateřství političky, či uzavření sňatku. Některé poslankyně se během svého pracovního působení na půdě Národního shromáždění vdaly, jiné porodily, jiné poslankyně musely čelit zdravotním problémům či těžké nemoci. Mateřství bylo poměrně častým důvodem přerušení práce poslankyně během volebního období, ukazovalo se, že kariéru v tuto dobu ženy na úkor rodiny většinou nepreferovaly.

Poměrně vzácné byly případy rozvedených žen, i mezi poslankyněmi šlo o poměrně výjimky, svobodné a bezdětné pak zůstaly nejčastěji ženy, které pracovaly v pedagogických profesích, přestože povinnost celibátu učitelek byla zrušena již za první republiky.¹³

Přesuneme-li se k tragickému vyústění Pražského jara, k srpnovým dnům roku 1968, nejzásadnější roli v nich sehrály čtyři poslankyně – Božena Macháčová, Marie Míková, Gertruda Čákrťová-Sekaninová a Božena Fuková. Většina poslankyň patřila spíše k podporovatelkám reforem, našly se však i zastánkyně konzervativní „stalinské“ formy komunismu, byť se jednalo o čestné výjimky. Patřila k nim například pediatrička a asistentka lékařské fakulty UK v Praze MUDr. Soňa Penningerová.

Velká část političek se také posléze na počátku sedmdesátých let vzdala svého poslaneckého mandátu (více než třetina) či jim byl odejmut v rámci normalizačních čistek ve straně.

Nejvýznamnější úlohu sehrála v srpnových událostech bezpochyby ministryně Božena Macháčová Dostálová, když byla v době nepřítomnosti předsedy vlády ve dnech 21. a 22. srpna 1968 jako věkově nejstarší členka vlády pověřena oficiálním zastupováním vlády v Československu. Díky historickému vývoji situace se tak dostala do nejvyšší politické funkce, jakou kdy v Československu, až do současnosti, zastávala žena, a také do pozice

¹³ http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t1439_00.htm

s největší zodpovědností. Nečekaná situace kladla vysoké nároky na morální integritu exponovaných politiků a Božena Macháčová se dostala pod velký tlak zejména 21. srpna dopoledne, kdy se měla po předchozí dohodě připojit ke kolaborantské dělnicko – rolnické vládě v čele s Aloisem Indrou a Vasilem Biřákem. Nakonec se však rozhodla zůstat na straně stávající legálně zvolené vlády. Jednalo se sice pouze o epizodní, o to však významnější událost jejího života.

V období normalizace, téměř na den přesně o rok později po podpisu Smlouvy o dočasném pobytu sovětských vojsk na našem území (15. října 1969), odvolalo nové Federální shromáždění platnost dokumentů ze srpna 1968. Všichni čtyři poslanci, kteří pro smlouvu nezvedli ruku, byli zbaveni poslaneckého mandátu, což zahrnovalo i dvě statečné ženy, Gertrudu Čákrťovou-Sekaninovou a Boženu Fukovou.

Stejný osud potkal deset dalších, kteří se vzdali hlasování, a dalších čtyřicet čtyři poslanců, kteří „narušovali politiku Národní fronty.“ Odvolání poslance umožňoval zákon z 15. října 1969 (č.115/9 Sb.) o prodloužení volebního období.¹⁴

Významná část pounorových vrcholových političek měla válečnou zkušenost z odboje, přišla během války o manžely či celou rodinu, některé ženy, jako byla JUDr. Helena Leflerová, přežily vypálení Lidic, vyvraždění téměř celé své rodiny i koncentrační tábor,¹⁵ přesto se však tragickými životními okolnostmi nenechaly zlomit a po zbytek svého života se aktivně věnovaly politické a stranické práci a režim jich využíval jako určitých protiválečných a mírových symbolů v komunistické propagandě.

Všechny ženy, působící před válkou ve veřejném životě v Československu, které se během války zapojily do protinacistických aktivit na území protektorátu, spojovala kromě stejného *generačního zasazení*, tedy narození ve stejném historicko-sociálním prostoru, v historicky stejném životním společenství¹⁶ i společná *generační souvislost*, konkrétní propojení dané participací na společných osudech historicko-sociální jednotky. Toto propojení se projevovalo i dalekosáhlou příbuzností obsahů, které naplňovaly jejich vědomí, vázalo je ke skupině a působilo socializačně.¹⁷

¹⁴ Zákon č.115/9 Sb. o prodloužení volebního období. Dostupné online: <http://web.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1969/sb38-69.pdf>

¹⁵ Otec a manžel Heleny Leflerové byli popraveni v Lidicích, ona sama spolu s matkou a babičkou odsouzena k doživotí v koncentračním táboře Ravensbrück. Babička zemřela v táboře hlady. Její malá sestra byla zavražděna v plynové komoře spolu s dalšími osmdesáti dvěma dětmi s Lidic. Helena Leflerová a její matka se dožily osvobození koncentračního tábora Rudou armádou o tři roky později. In: <http://www.psp.cz/eknih/1948ns/stenprot/064schuz/s064001.htm>

¹⁶ MANNHEIM, Karl: *Problém generací*, c.d., s.31.

¹⁷ Ibid.

Druhá světová válka tak posloužila jako akcelerátor společenských a duchovních převratů ve společnosti, určitý „krystalizační bod,” což významně napomohlo nástupu nového politického režimu, dominanci komunistické strany na poválečné politické scéně, jejímu vítězství ve volbách v roce 1946 a posléze i převratu v únoru 1948 a kompletní převaze komunistické levicové ideologie. Socialismus byl nabízen jako alternativní model světa k dosud existujícímu kapitalistickému systému.

V rámci tohoto osudového společenství daného jedinečnou a přelomovou historickou zkušeností pak mohou vznikat *generační jednotky*.¹⁸ Ty představují i jednotné reagování, příbuzně formovaný pohyb a příbuzně utváření jednotlivců určitého generačního zasazení, právě tímto spjatých. V rámci téže generační souvislosti se mohou tvořit různé, proti sobě bojující generační jednotky,¹⁹ což se v případě žen projevilo především u československých političek různých politických stran. Většina se však přiklonila k nastupujícímu levicovému proudu.

Přes všechny zmíněné nedostatky není možné popřít výrazný přínos státní socialistické politiky ke zvýšení rovnoprávnosti žen a mužů v Československu.

Literatura a prameny

ARCHIV BEZPEČNOSTNÍCH SLOŽEK, PRAHA (ABS)

- fond Vyšetřovací spisy. Vyšetřovací spis archivní číslo V-6301/3 MV.

ARCHÍV POSLANECKÉ SNĚMOVNY PRAHA (APS Praha)

- Osobní složky jednotlivých poslankyň z volebních období 1948-1968 (1948-1954, 1954-1960, 1960-1964, 1964-1968)

NÁRODNÍ ARCHÍV, PRAHA (NA Praha)

- fond 00/08: KSČ – Sjezdy, Praha – VIII.-XIV. sjezd
- fond 02/1: Předsednictvo ÚV KSČ (1945–1954), Praha-Předsednictvo 1962-1966
- fond 02/2: Ústřední výbor – Politické byro, 1954-1962
- fond 02/3: Organizační sekretariát ÚV KSČ 1947-1954
- fond 02/5: KSČ-ÚV: Politický sekretariát 1951-1954
- fond 05/1: I. oddělení – akce
- fond 19/3: ÚV KSČ 1945-1989, Oddělení masových organizací
- fond 22: Ústřední komise žen
- fond 93: André Simone 1943-1952 (Oto Katz)
- fond 100/4: ÚV KSČ 1945-1989, Organizační oddělení Marie Švermová
- fond 100/24: Klement Gottwald 1938-1953
- fond 357/92: ÚAV NF
- fond 357/2: Ústřední akční výbor Národní fronty
- fond 96: Osobní fond Julie Prokopové
- fond 1075/3: Ministerstvo vnitra I.-nová registratura

¹⁸ Ibid., s.32.

¹⁹ Ibid.

- fond Pillerova komise
- fond Správa Sboru nápravné výchovy, nezpracováno, osobní spis Antonie Kleinerové

SPOLEČNÁ ČESKO-SLOVENSKÁ DIGITÁLNÍ PARLAMENTNÍ KNIHOVNA, Dokumenty českého a slovenského parlamentu, Dostupné online: <http://www.psp.cz/eknih/index.htm>
(Stenoprotokoly, tisky, jmenné seznamy a další digitalizované prameny a dokumenty ze zkoumaných volebních období)

VŠEOBDOBOVÝ ARCHÍV PRAHA ČMKOS, PRAHA (VOA)
ÚRO-ORG.

- Fond 1946, Komise žen V, Záležitosti sociální

Vydané prameny:

Prameny k dějinám československé krize 1967-1970. Edice, 22 knih, Praha-Brno: Doplněk a ÚSD AV ČR, 1993-2010.

Především následující:

CIGÁNEK, František. *Národní shromáždění 21.-28.srpna 1968*. Edice *Prameny k dějinám československé krize 1967-1970*, Díl 3. Praha-Brno: Doplněk a ÚSD AV ČR, 1995.

CIGÁNEK, František, FELCMAN, Ondřej. *Národní shromáždění, Květen 1967-červenec 1968*. Edice *Prameny k dějinám československé krize 1967-1970*, Díl 3, Svazek 1. Praha-Brno: Doplněk a ÚSD AV ČR, 2002.

FELCMAN, Ondřej a kol. *Vláda a prezident; Období Pražského jara, prosinec 1967-srpen 1968*, Edice *Prameny k dějinám československé krize 1967-1970*, Díl 8, svazek 1. Praha-Brno: Doplněk a ÚSD AV ČR, 2000.

VONDROVÁ, Jitka, NAVRÁTIL, Jaromír. *Komunistická strana Československa, Kapitulace, Srpen-listopad 1968*. Edice *Prameny k dějinám československé krize 1967 - 1970*, Díl 9, svazek 3. Praha-Brno: Doplněk a ÚSD AV ČR, 2001.

VONDROVÁ, J., NAVRÁTIL, J., MORAVEC, J. *Komunistická strana Československa, Pokus o reformu, říjen 1967-květen 1968*. Edice *Prameny k dějinám československé krize 1967-1970*, Díl 9, svazek 1. Praha-Brno: Nakladatelství Doplněk a ÚSD AV ČR, 1999.

Dále:

KAPLAN, KAREL. *Kádrová nomenklatura KSČ 1948-1956*. Sborník dokumentů. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny. Svazek 2, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1992.

KAPLAN, KAREL. *Národní fronta 1948-1968*. Praha: Academia, 2012.

Přehledové publikace:

Národní shromáždění v I. volebním období. Praha: Archiv Národního shromáždění, 1948.

Národní shromáždění ve II. volebním období. Praha: Kancelář Národního shromáždění, 1955.

Národní shromáždění ve III. volebním období. Praha: Kancelář Národního shromáždění, 1960.

Národní shromáždění ve IV. volebním období. Praha: Kancelář Národního shromáždění, 1964.

ŠTVERÁK, František: *Schematismus k dějinám Komunistické strany Československa (1921-1992)*. Praha: Národní archiv, 2010.

Literatura:

Kolektiv autorů. *Československé dějiny v datech*. Praha: Svoboda 1986.

ANTTONEN, A., HÄIKIÖ, L., STEFÁNSSON, K. *Welfare State, Universalism and Diversity*. United Kingdom: Edward Elgar Publishing, 2012.

ATTWOOD, Lynne. Rationality versus Romanticism: Representations of Women in the Stalinist Press. In: EDMONDSON, Linda (ed.). *Gender in Russian History and Culture*. Hampshire: Palgrave and Centre for Russian and East European Studies. University of Birmingham, 2001, s.157-176.

BAHENSKÁ, Marie, Malínská, Jana (ed.). *Ženy a politika (1890–1938)*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2014.

BAHENSKÁ, M., HECZKOVÁ L., MUSILOVÁ D. *Ženy na stráž: České feministické myšlení 19. a 20. století*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2010.

BALÍK, S., HLOUŠEK, V, HOLZER, J., ŠEDO, J. *Politický systém českých zemí 1848-1989*. Brno: Masarykova Univerzita v Brně, 2004.

BARTOŠ, Josef. *Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku v letech 1939-1945*. Olomouc: Danal, 1997.

BÁRTOVÁ, Eva, BAUEROVÁ Jaroslava. *Proměny ženy v rodině, práci a ve veřejném životě*. Praha: Svoboda, 1987.

BEAUVOIR, Simone. *Druhé pohlaví*. Edice: Malá moderní encyklopedie, svazek 55. Praha: Orbis, 1966.

BEBEL, August. *Žena a socialismus*. Praha: Tiskový výbor Československé sociálně demokratické strany dělnické, 1909.

BEBEL, August. *Žena v minulosti, přítomnosti a budoucnosti*. Praha: Sociální demokrat, 1896.

BELKO, Marián. Vývoj volebního systému v českých zemích. In: CHYTILEK, Roman, ŠEDO, Jakub (eds.). *Volební systémy*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2004, s.158-209.

BENČÍK, Antonín. *Operace „Dunaj“; Vojáci a Pražské jaro 1968*. Studie a dokumenty. Edice Sešity ÚSD. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994.

BENČÍK, Antonín. *Rekviem za Pražské jaro*. Edice Fakta. Třebíč: TEMPO, 1998.

BĚLOVSKÝ, Petr. Rodinné právo. In: BOBEK, Michal, MOLEK, Pavel, ŠIMÍČEK, Vojtěch (eds.). *Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví*, s. 463-477. Brno: Mezinárodní politologický ústav, Masarykova univerzita, 2009.

BILŠAJOVÁ, Věra. *Postavení ženy za socialismu*. Praha: SNPL,1960.

BLAŽEK, Petr. Okupační propaganda na československém území po 21. srpnu 1968. In: *Bezpečnostní aparát, propaganda a Pražské jaro: sborník k mezinárodní konferenci pořádané v Praze ve dnech 7.-9. září 2008*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2009, s. 199-217.

BOTCHKAREVA, Maria. *Yashka: My Life as Peasant, Exile, and Soldier. As told to Isaac Don Levine*. New York: Frederick A. Stokes, 1919.

BRABENCOVÁ, Jana. Marie Tumlířová (1889–1973), poslankyně Národního shromáždění ČSR za Republikánskou stranu zemědělského a malorolnického lidu (agrární stranu). In: *Osobnosti agrární politiky 19. a 20. století. Sborník příspěvků z mezinárodní konference konané ve dnech 24.–25. května 2006*. Studie slováckého muzea, Uherské Hradiště. Ročník2006, číslo č.11/2006, s. 269-273.

BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem*. Edice Obzor, Praha: Prostor, 2000.

- BRIDGER, Susan. *Women in the Soviet Countryside: Women's Roles in Rural Development in the Soviet Union*. Cambridge: Cambridge University Press, 1987.
- BUCKLEY Mary. *Soviet social scientists talking: an official debate about women*. London: Macmillan, 1986.
- BUCKLEY Mary. Adaptation of the Soviet Women's Committees: deputies' voices from "Women on Russia" in: BUCKLEY Mary (ed.): *Post-Soviet Women: from the Baltic to Central Asia*, Cambridge: Cambridge University press, 1997, s.157-185.
- BUREŠOVÁ Jana. *Proměny společenského postavení žen v první polovině 20. století*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001.
- CABADA, Ladislav, KUBÁT a kol. *Úvod do studia politických věd*. Praha: Eurolex Bohemia s. r. o., 2004.
- COLE, Jean Hascall. *Women Pilots of World War II*. Salt Lake City, Utah: University of Utah Press, 1992.
- ČERMÁKOVÁ, Marie, NAVAROVÁ, Hana. *Ženy a volby '90*. Praha: Sociologický ústav ČSAV, 1990. Interní edice.
- ČERNÝŠEVSKIJ, Nikolaj Gavrilovič. *Co dělat?* Praha: Rudé Právo, Svoboda, 1975.
- Drahá mama/Dear Alice. Korespondence Alice a Charlotty Masarykových 1915-1916*. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2001.
- DUROV, Valerij Alexandrovič. *Ruská a sovětská vojenská vyznamenání*. Praha: Naše vojsko, 2006.
- DVOŘÁKOVÁ, Zora, DOLEŽAL, Jiří. *O Miladě Horákové a Milada Horáková o sobě*, Praha: Nevole, 2001.
- ĐURANOVÁ, Ludmila, ŠOURKOVÁ, Anna a TABORECKÁ, Alena (eds.). *Lexikón slovenských žien*. Martin: Slovenská národná knižnica, 2003.
- EINHORN, Barbara: *Cinderella goes to Market: Citizenship, Gender Women's Movements in East Central Europe*. London: Verso 1993.
- ELSHTAINOVÁ, Jean Bethke. *Veřejný muž, soukromá žena. Žena ve společenském a politickém myšlení*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1999.
- ENGELS, Bedřich: *Původ rodiny, soukromého vlastnictví a státu*. Edice velká knihovna marxismu-leninismu, Svazek 11. Praha: Svoboda, 1949.
- FIALA, Petr, PITROVÁ, Markéta. *Evropská unie*. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003.
- FEUER, Samuel Lewis (ed.). *Marx and Engels: Basic Writings on Politics and Philosophy*. New York: Doubleday Anchor, 1989.
- FIALA, Petr, STRMISKA, Maxmilián. *Teorie politických stran*. Praha: Barrister & Principal, 2009.
- FONER, Philip (ed.). *Zetkin Clara. Selected Writings*. International Publishers, 1984.
- FOURIER, Charles. *Velká metamorfóza: (výbor z díla)*. Edice Prameny, sv. 47, Praha: Mladá fronta, 1983.
- FRIEDRICH, Carl Joachim, BRZEZINSKI, Zbigniew. *Totalitarian Dictatorship and Autocracy*. Praeger paperbacks. Michigan: Michiganská univerzita, 1956.
- GAL, Susan, KLIGMAN, Gail. *The Politics of Gender after Socialism, A Comparative-Historical Essay*. Princeton paperbacks. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 2000.
- GAŠPARÍKOVÁ – HORÁKOVÁ, Anna. *U Masarykovcov*, Bratislava: Academic electronic press, 1995.

- GOLDSTEIN, Joshua S.: *War and Gender. How gender shapes the war system and Vice versa*. Cambridge 2001.
- HÁJEK, Miloš. *Paměť české levice*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011.
- HÁJKOVÁ, Alena. *Strana v odboji*. Praha: Svoboda: 1975.
- HÁKOVÁ, Libuše. Žena ve struktuře socialistické společnosti. In: MACHONIN, Pavel. *Sociální struktura socialistické společnosti*. Praha: Svoboda, 1966, s. 547-565.
- HAMPL, Jaroslav: *Herma Barfusová. Medailon k 80. narozeninám*. Olomouc: Okresní knihovna 1978.
- HAVELKOVÁ, Hana: Politická reprezentace žen v České republice. In: *Hlasy žien. Aspekty ženskej politiky*. Bratislava: Aspekt, 2002, s. 82–100.
- HAVELKOVÁ Hana. Jako v loterii: politická reprezentace žen v ČR po roce 1989 in HAŠKOVÁ, H., KŘÍŽKOVÁ, A., LINKOVÁ, M. (eds). *Mnohohlasem: Vyjednávání ženských prostorů po roce 1989*. Praha: SOÚ, 2006, s. 25-42.
- HAVELKOVÁ, Barbara. Genderová rovnost v období socialismu. In BOBEK, M., MOLEK, P., ŠIMÍČEK, V. (eds.). *Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Mezinárodní politologický ústav, Masarykova univerzita, 2009, s.179- 206.
- HAVELKOVÁ, Hana a OATES-INDRUCHOVÁ, Libora (eds.). *Proměny genderové kultury české společnosti, 1948–1989*. Praha: SLON, 2015.
- HAVELKOVÁ, Barbara: Tři stadia genderu v socialistickém právu. in: HAVELKOVÁ, Hana a OATES-INDRUCHOVÁ, Libora (eds). *Vyvláštěný hlas: Proměny genderové kultury české společnosti v letech 1848-1989*. Praha: SLON, 2015.
- HAVLÍČEK, Dušan. *Jaro na krku; Zázitky ze zákulisí sekretariátu ÚV KSČ od června do prosince 1968*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1998
- HOLTER, Harriet. „Om kvinneundertrykkelse, mannsundertrykkelse og herskerteknikker” (O útisku žen, útlaku mužů a techniky vládnutí) in: STØREN, Tordis, SCHOU Wetlesen (eds.). *Kvinnekunnskap (Znalosti o ženách)*. Oslo: Gyldendal, 1976.
- HOUSKOVÁ, Hana. *Ženy v odboji*. Edice SPB. Praha: Svaz protifašistických bojovníků, 1964.
- HROŠOVÁ, Marie: *Na každém kroku boj. Historie I. československé partyzánské brigády Jana Žižky (srpen 1944–květen 1945)*. Vsetín: Český svaz bojovníků za svobodu, 2012.
- INGELHARDT, Ronald a Pippa NORRIS. *Rising Tide - Gender Equality and Cultural Change Around the World*. New York: Cambridge University Press, 2003.
- JABLONICKÝ, Jozef, KROPILÁK, Miroslav. *Slovník Slovenského národného povstania*. Žilina: Epoque, 1970.
- JACHANOVÁ DOLEŽELOVÁ, A., GELNAROVÁ J., SMIGGELS KAVKOVÁ, J., HEJZLAROVÁ E. Postoje veřejnosti se mění, reálná situace nikoliv: aktivity na podporu vyššího zastoupení žen v politice. In: SOKAČOVÁ Linda (ed.). *Gender a demokracie: 1989 – 2009*. Gender Studies, 2009.
- JACQUETTE, Jana a WOLCHIK, Sharon. *Women and Democracy: Latin-American and Central and Eastern Europe*. Baltimore: John Hopkins University Press, 1998.
- JECHOVÁ, Květa. Cesta k emancipaci. Postavení ženy v české společnosti 20. století. Pokus o vymezení problému. In: TŮMA, Oldřich, VILÍMEK, Tomáš. *Pět studií k dějinám české společnosti po roce 1945*. Praha: ÚSD AV ČR, 2008, s. 69-129.
- JURNEČKOVÁ, Marie. *Žena, dítě a rodina v SSSR*. Praha: E. Pleskotová, 1936

- KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky, Díl 1. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2000.
- KÁRNÍK, Zdeněk, KOPEČEK, Michal (eds.). *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu*. Svazek IV., Praha: Dokořán, 2005.
- KALINOVÁ, Lenka. *Společenské proměny v čase socialistického experimentu; K sociálním dějinám v letech 1945-1969*. Praha: ACADEMIA, 2007.
- KAPLAN, KAREL. *Kronika komunistického Československa*. Brno: Barrister & Principal, 2005-2011 (vícesvazková edice).
- KAPLAN, KAREL. *Kronika komunistického Československa, Kořeny reformy 1956-1968, Společnost a moc*. Brno: Barrister & Principál, 2008.
- KAPLAN, KAREL. *Aparát ÚV KSČ v letech 1948-1968*. Studie a dokumenty, Sešity Ústavu pro soudobé dějiny, Svazek 10. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993.
- KAPLAN, KAREL. *Proměny české společnosti (1948–1960)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007.
- KAPLAN, KAREL. *Národní fronta 1948-1960*. Praha: Academia, 2012.
- KAPLAN, Karel: *Největší politický proces M. Horáková a spol.* Praha: ÚSD AV ČR ve spolupráci s Archivem hl. m. Prahy, 1995.
- KAPLAN, Karel (připravil): *Stb o sobě, Výpověď vyšetřovatele Bohumila Doubka*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2002.
- KITTILSON, Miki Caul. *Challenging Parties, Changing Parliaments: Women and Elected Office in Contemporary Western Europe*. Ohio: The Ohio State University Press, 2006.
- KÖHLER-WAGNEROVÁ, Alena. *Die Frau und Sozialismus-Beispiel ČSSR*. Hamburg: Hoffmann und Campe Verlag, 1974.
- KREJČÍ, Oskar. *Nová kniha o volbách*. Praha: Professional Publishing, 2006.
- LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě*. Praha: Mladá fronta, 1999.
- LENIN, Vladimír Iljič. *Spisy*. sv. 29, Praha: SNPL, 1955.
- LINZ, Juan, STEPAN, Alfred. *Problems of Democratic Transition and Consolidation. Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe*. London: The John Hopkins University Press, 1996.
- MÁCHOVÁ, Jiřina. *Duševní hygiena rodinného života*. Praha: Avicenum, 1974.
- MADRY, Jindřich. *Sovětská okupace Československa, jeho normalizace v letech 1969-1970 a role ozbrojených sil*. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny, Svazek 16. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994.
- MALÝ, Karel a kolektiv. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Linde, 2003.
- MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí – proč?* Praha: Libri-SLON, 2005.
- MALÍNSKÁ, Jana: *My byly, jsme a budeme!: české ženské hnutí 1860–1914 a idea českého národa*. Praha: Lidové noviny, 2013.
- MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861 – 2014). II. díl: období 1938 – 2004*. Brno: Doplněk, 2005.

- MAŇÁK, Jiří. *Komunisté na pochodu k moci-Vývoj početnosti a struktury KSČ v období 1945-1948. Edice Studie, Studijní materiály výzkumného projektu Československo 1945-1967*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny, 1995.
- MAŇÁK, Jiří. *Proměny strany moci-Studie a dokumenty Komunistické strany Československa v období 1945-1968. 1.část. Studijní materiály výzkumného projektu Československo 1945-1967*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny, 1995.
- MAŇÁK Jiří. *Proměny strany moci II - Početnost a složení volených funkcionářských sborů KSČ 1948-1968, Studijní materiály Oddělení pro výzkum stěžejních otázek období 1945-1969/70*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny, 1998.
- MATLAND, Richard, MONTGOMERY Kathleen. *Women's Access to Political Power in Post-Communist Europe*, Oxford: Oxford University Press, 2003.
- MATLAND, Richard. Enhancing Women's Political Participation: Legislative Recruitment and Electoral Systems. In: BALLINGTON, Julie, KARAM Azza (eds.). *Women in Parliament: Beyond Numbers*. Revised Edition. Stockholm: International Institute for Democracy and Electoral Assistance (IDEA), 2005. Dostupné online: http://www.idea.int/publications/wip2/upload/WiP_inlay.pdf#page=91, s. 93-111.
- MILLAR, James (ed.). *Encyclopedia of Russian History*. Volume 3, M-R, USA: Macmillan Reference, 2004.
- MUSILOVÁ, Dana. *Iluze spásy. České feministické myšlení 19. a 20. století*. České Budějovice: Vedita, 2011.
- MUSILOVÁ Dana. *Z ženského pohledu-Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918-1939*. Praha: nakladatelství Němec-Vedita, 2007.
- MUSILOVÁ Dana: Některé aspekty politické činnosti žen v Národním shromáždění 1918-1938. In: LASICOVÁ, Jana (ed.). *Sborník Sféry ženy – právně, politické, ekonomické vedy*. Banská Bystrica: Fakulta humanitních věd Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici a Sociologický ústav Akadémie věd Českej republiky v Prahe, 2004, s.203-213.
- MUSILOVÁ, Dana. Činnost poslankyně Jaromíry Batkové-Žáčkové v Národním shromáždění Československé republiky. In: *ACTA FACULTATIS PHILOSOPHICAE UNIVERSITATIS OSTRAVIENSIS*. Sborník prací FF OU, Olomouc, ročník 2009, 244/2009, číslo 16, s. 161–172.
- MUŽÍKOVÁ-NOSILOVÁ, Ludmila. *Naše ženy v historii a ve výstavbě státu*. Praha: Ministerstvo informací, 1946.
- NEČASOVÁ, Denisa. *Buduj vlast - posilíš mír!: ženské hnutí v českých zemích 1945-1955*. Brno: Matice moravská, 2011.
- NEČASOVÁ, Denisa. Proměny obrazů ženy po únoru 1948 (na příkladu ženského hnutí). In: *Únor 1948 v Československu: Nástup komunistické totality a proměny společnosti*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011.
- NEČASOVÁ, Denisa. Výbory žen při místních národních výborech-pokus komunistického vedení o novou etapu „ženského hnutí“ v Československu in: KOCIÁN, Jiří, PAŽOUT, Jaroslav, RÁKOSNÍK, Jakub. *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu. Svazek VII*. Praha: Dokořán, 2012.
- NEČASOVÁ, Denisa. Rok 1948 a jeho vliv na české ženské hnutí in: *České, slovenské a československé dějiny 20. století: Osudové osmičky v našich dějinách*. Ústí nad Orlicí: Filozofická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2008.
- NETÍK, Jaromír: *Revoluce na objednávku*. Zürich: Konfrontace, 1982. s. 209.
- NORRIS, Pippa: *Electoral Engineering-Voting Rules and Political Behavior*, Cambridge University Press, 2004.
- NOVÁK, Ján. *Gustáv Husák-technolog moci*. Praha: Malý princ, 2013.

Organisační řád Komunistické strany Československa přijatý VIII. sjezdem KSČ dne 28.-31. března 1946 a předán ústřednímu výboru k úpravě. Konečný text Organisačního řádu schválil ústřední výbor dne 25.-26. září 1946. Praha: ÚV KSČ, 1946.

Organisační řád Komunistické strany Československa, jednomyslně přijatý IX. sjezdem KSČ. Praha: ÚV KSČ, 1949.

PÁTKOVÁ, Božena. *Srdce a paragraf.* Praha: Práce, 1948.

PÁTKOVÁ, Božena. *Paní z Beldoveru: z deníku advokátky.* Praha: Brázda, 1949.

PECKA, Jindřich, PREČAN, Vilém. Proměny Pražského jara 1968-1969, Sborník studií a dokumentů o nekapitulantských postojích v československé společnosti. In: CIGÁNEK, František. *Postavení a role Parlamentu v srpnových dnech 1968.* Brno: Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny, 1993, s. 123–164.

PEHR, Michal. *Cestami křesťanské politiky.* Praha: Akropolis, 2007.

PFEIFEROVÁ, Karla. *Paměti: stará textilačka vypravuje,* Praha: Nakladatelství politické literatury, 1964.

PHILLIPS, Anne. *The Politics of Presence.* USA: Oxford University Press, 1995.

PEROUTKA, Ferdinand. *Budování státu I., 1918-1919.* Praha: Lidové noviny, 1991.

PERNES, Jiří. *Komunistky s fanatismem v srdci,* Praha: Brána, 2006.

PERNES, Jiří. *Krise komunistického režimu v Československu v 50. letech 20. století.* Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008.

PERNES, Jiří. *Zprávy z Prahy 1953.* Praha: Academia, 2016.

PITKIN, Hanna. *The Concept of Representation.* Berkeley, 1967.

RAKUŠANOVÁ, Petra. *Česká politika: Ženy v labyrintu mužů?* Praha: Fórum 50%, 2006.

RYCHLÍK, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století.* Praha: Vyšehrad, 2012.

RENNER, Jan. *Československá strana lidová 1945-1948.* Brno: PRIUS, 1999.

Rok šedesátý osmý, v usneseních a dokumentech ÚV KSČ. Praha: Svoboda, 1969.

SCOTT, Hilda. *Does Socialism Liberate Women? Experiences from Eastern Europe.* Boston: Beacon Press 1974.

Soviet Women's Commitee. Moscow: Soviet Women's Commitee. 1983.

Stanovy Komunistické strany Československa, schválené X. sjezdem KSČ dne 15. června 1954 a doplněné celostátní konferencí KSČ dne 15. června 1956 a XI. sjezdem KSČ dne 21. června 1958.

Stanovy Komunistické strany Československa, schválené XII. sjezdem KSČ dne 8. prosince 1962, doplněné a upravené XIII. sjezdem KSČ dne 4. června 1966 a XIV. sjezdem KSČ dne 29. května 1971. Praha: ÚV KSČ, 1982.

Stanovy Komunistické strany Československa, schválené XII. sjezdem KSČ dne 8. prosince 1962. Praha: ÚV KSČ, 1963.

ŠIMEČKA, Milan. *Obnovení pořádku.* Brno: Atlantis, 1990.

ŠOLCOVÁ, Miroslava. *Rodina a její funkce v socialistické společnosti.* Praha: Horizont, 1976.

ŠOLCOVÁ, Miroslava. *Socialistický způsob života.* Praha: SPN, Knihnice marxismu-leninismu, 1979.

- ŠOLCOVÁ, Miroslava. *Postavení ženy v socialistické společnosti*. Praha: Horizont, 1984.
- ŠPRINCOVÁ, Veronika. Postavení ženy v Československu v období let 1948-1989 v dobových sociologických výzkumech a datech. In: HAVELKOVÁ, Hana a OATES-INDRUCHOVÁ, Libora (eds.): *Vývlastněný hlas: Proměny genderové kultury české společnosti v letech 1848-1989*, Praha: SLON, 2015, s.107-113.
- TAUBMAN, William. *Chruščov: Člověk a jeho doba*. Praha: BB Art, 2005.
- TICHÁ, Věra. *Po boku mužů*. Edice: Živá minulost. Praha: Naše vojsko, 1966.
- TOMEŠ, Josef a kol. *Tváře našich parlamentů. 150 let parlamentarismu v českých zemích 1861–2011*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012.
- UHROVÁ, Eva. *Radostná i hořká Františka Plamínková*. Praha: Mediasys, 2014.
- UHROVÁ, Eva. Národní fronta žen a Rada československých žen - dva proudy ženského hnutí v českých zemích a jejich zájem o sociální a právní postavení žen. In: KÁRNÍK, Zdeněk, KOPEČEK, Michal (eds.). *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu. Svazek IV.*, Praha: Dokořán, 2005, s. 88-113.
- UHROVÁ, Eva. Ženy v KSČ a textilní dělnice v Čechách ve 20. letech. In: KÁRNÍK, Zdeněk, KOPEČEK, Michal (eds.). *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu. Svazek II.*, Praha: Dokořán, 2004, s.27-40.
- VILÍMEK, Tomáš. „Všichni komunisté do uren!“ Edice Česká společnost po roce 1945. Svazek 12. Praha: Ústav pro soudobé dějiny, 2016.
- VODIČKA, Karel, CABADA, Ladislav. *Politický systém České republiky. Historie a současnost*. Praha: Portál, 2011.
- VOJÁČEK, Ladislav, SCHELLE, Karel. *České právní dějiny*, Plzeň: Aleš Čeněk, 2008.
- VOREL, Jaroslav, ŠIMÁNKOVÁ Alena a kol. *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech. Díl I. Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu*, 2003.
- WHITE, Nijole. Women in changing societies: Latvia and Lithuania. in: BUCKLEY, Mary (ed.): *Post-Soviet Women: from the Baltic to Central Asia*. Cambridge University Press, 1997, s.203-218.
- WOOD, Elizabeth. *The Baba and the Comrade: Gender and Politics in Revolutionary Russia*. Indiana-Michigan Series in Russian and East European Studies. USA: Bloomington, 1997.
- ZIRIN, M., LIVEZEANU, I., WOROBEK, Ch. D., FARRIS, J.P. (Eds.). *Women & Gender in Central and Eastern Europe, Russia, and Eurasia, a comprehensive bibliography (2 Volume Set)*. London: Routledge, 2007.
- ZÍDEK, Petr. *Hana Benešová, Neobyčejný příběh manželky druhého československého prezidenta (1885-1974)*. Praha: Euromedia Group-Knižní klub, 2014, s. 203.
- ŽELEZNÁ Hana. Božena Viková-Kunětická. Na konci cesty? in BAHENSKÁ, Marie, MALÍNSKÁ, Jana (eds.). *Ženy a politika (1890-1938)*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2014, s. 203-212.

Tištěná periodika:

- Lidové noviny, 3. 6. 1948
- Mladá fronta, 14. 11. 1967
- *Pochodeň*. 20. 2.1953
- Pravda
 - *Pravda*, 20. 5. 1952, ročník 8
 - *Pravda*, 21. 5. 1954, ročník 10
 - *Pravda*, 15. 4.1955, ročník 11
- Rudé Právo
 - *Rudé Právo*. 1.4.1946, ročník 26
 - *Rudé Právo*. 12. 5. 1946, ročník 26
 - *Rudé Právo*. 22.5.1946, ročník 26
 - *Rudé Právo*. 5. 6. 1948, ročník 28
 - *Rudé Právo*. 1. 4. 1950, ročník 30
 - *Rudé Právo*, 18. 4. 1950, ročník 30
 - *Rudé Právo*. 20. 5.1954, ročník 34
 - *Rudé Právo*. 28. 9. 1954, ročník 35
 - *Rudé Právo*. 6.11. 1954, ročník 35
 - *Rudé Právo*. 7.11. 1954, ročník 35
 - *Rudé Právo*. 8.11. 1954, ročník 35
 - *Rudé Právo*. 9.11. 1954, ročník 35
 - *Rudé Právo*. 10.11.1954, ročník 35
 - *Rudé Právo*. 16.11.1954, ročník 35
 - *Rudé Právo*. 14.12.1955, ročník 36
 - *Rudé právo*, 4.6. 1959, ročník 39
 - *Rudé Právo*. 8.5.1969 ročník 49
 - *Rudé Právo*. 1.3.1979, ročník 59
- Vlasta
 - *Vlasta*. 5.ročník, číslo 30, 24.7.1951
 - *Vlasta*. 6.ročník, číslo 6, 6.2.1952
 - *Vlasta*. 14.ročník, číslo 17, 27.4.1960
- *Život strany*. Rudé Právo: 1985. Vydání 1–13

Diplomové, disertační a další akademické práce:

APPELTOVÁ, Michaela. *Ve viru událostí: YWCA a spolkový život v roce 1948*. Praha, 2008. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta Humanitních studií, Katedra genderových studií.

BARŠOVÁ, Andrea: *Emancipace žen, první světová válka a československá národní revoluce 1918/1919*. Praha, 2015. Disertační práce. Univerzita Karlova, Filosofická fakulta, Ústav politikologie.

BLATECKÁ, Anna. *Nacističtí vězeňští dozorcí před mimořádným lidovým soudem v Olomouci*. Olomouc 2016. Bakalářská práce. Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, Katedra historie.

ČÁSTOVÁ, Barbora: *Svaz osvobozených politických vězňů v letech 1945–1948*. Praha, 2014. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav světových dějin.

ČERNÁ, Alexandra. *Ženy v politice*. Diplomová práce. Brno, 2009. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta Humanitních Studií, Institut mezioborových studií.

FÍŠER, Václav. *Nástin diskuzí o směnitelnosti československé (resp. české) měny v letech 1966-1995*. Praha, 2004. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Institut ekonomických studií.

MALÍNSKÁ, Jana. *České ženské hnutí v zápase o politické*

zrovnoprávnění žen, Role spolků a politických stran v letech 1890–1914. Praha, 2007. Disertační práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin, Historické vědy – české dějiny.

NEČASOVÁ, Denisa. „*Buduj vlast – posílíš mír!*“, „*Ženské hnutí*“ v českých zemích 1945–1955. Brno, 2009. Disertační práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Historický ústav.

ONDŘEJOVÁ, Petra. *Ženy v Československém parlamentu 1918 – 1938*. Brno, 2006. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Historický ústav.

PÁNKOVÁ, Veronika. *Ženy a odbory 1945-1952*. Praha, 2014. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, Katedra dějin a didaktiky dějepisu.

PEJCHALOVÁ, Jana. *Ženské organizace a společenské postavení žen v českém prostředí v letech 1945–1989*. Brno, 2006. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Historický ústav.

ONDROVÁ, Iva. *České lékařky v letech 1918 – 1938*. Pardubice, 2011. Diplomová práce. Filozofická fakulta, Univerzita Pardubice, Ústav historických věd.

ŠLOUF, Jakub. *KSČ na Plzeňsku v letech 1945-1948*. Diplomová práce. Praha, 2008. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin.

SI-EUN, Lee. *Women in Communist Russia 1917-1945*. South Korea, 2008. Term Paper. Korean Minjok Leadership Academy, AP European History Class.

VITÁKOVÁ, Alena: *Ženy v řadách čs. vojenské jednotky v SSSR v letech 1942–1945. Některé aspekty jejich přítomnosti v armádě*. Brno: 2015. Disertační práce. Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Historický ústav.

VALENTOVÁ, Vendulka. *Působení českých žen v právnických profesích v ČSR 1918-1938*. Praha, 2010. Rigorózní práce. Univerzita Karlova. Právnická fakulta, Katedra právních dějin.

Články v časopisech:

BARTOŠ, Josef. Akce Albrecht der Erste na střední Moravě a zdejší židovská komunita. In: *Střední Morava. Vlastivědná revue*. Ročník 9, číslo 17. Memoria, Olomouc: 2003, s. 4-11.

BÁRTOVÁ, Eva. K postavení vedoucích pracovníků. In: *Odbory a společnost*, 1972, číslo 2, s.99.

BÁRTOVÁ, Eva. Rodinná problematika vedoucích pracovníků. in: *Sociologický časopis*, 1970, číslo 5, s.449.

BUREŠOVÁ, Jana. Zemská organizace pokrokových žen moravských jako představitelka a pokračovatelka liberalizačních a demokratizačních snah žen na Moravě za první ČSR. In: *ACTA UNIVERSITATIS PALACKIANAE OLOMUCENSIS. FACULTAS PHILOSOPHICA. HISTORICA*. 2000, číslo 29, s.143-156. Dostupné online: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=33309>

CIBOSKI, Kenneth. Woman in Soviet Leadership: The Political Career of Madame Furtseva. In: *Canadian Slavonic Papers*. 1972. Ročník 14, číslo 1, Spring 1972, s. 1–14.

DRENČKOVÁ, Lýdia: Ženy v parlamentních volbách první Československé republiky. *Vlastivědný věstník moravský*. 2012, ročník 64, číslo 2, s. 113–131.

DUVERGER, Maurice. *The Political Role of Women*. France: United Nations, 1955. Dostupné online: <http://unesdoc.unesco.org/images/0005/000566/056649eo.pdf>.

GIESEN, Bernhard. „Noncontemporaneity, Asynchronicity and Divided Memories.“ In: *Time & Society*. 2004. Ročník 13, číslo 1, s.36, s. 27–40.

HAMERNÍK, Emilian. Postavení ženy v rodině za socialismu. In: *Sociologický časopis*, 1976, ročník 12, číslo 1, s. 5-15.

HAVELKOVÁ, Hana: Český diskurz o ženách v politice před volbami 1996 in: *Aspekt*, 1996. Ročník 4, číslo 2, s. 83-88.

HLAVÁČKOVÁ, Ludmila. Zprávy. Doc. MuDr. Ludmila Sinkulová, CSc., zemřela. In: *Časopis lékařů českých*. 1988, ročník 127, číslo 19, s. 608.

HOLUBEC, Stanislav. Kultura každodennosti pražské KSČ 1921-1928. *Časopis pro kulturní dějiny Kuděj*. 2008, číslo 1-2, s.71-90.

HORÁKOVÁ, Milada. Úspěchy žen při tvoření naší ústavy. *Vlasta*, 1947, ročník 1, číslo 47.

CHRISTENSEN, Ann-Dorte: Women in the political parties. in: BERGQVIST Christina (ed). *Equal Democracies?: Gender and Politics in the Nordic Countries*. Oslo: Scandinavian University Press, 1999, s.65-87.

JECHOVÁ, Květa. Emancipace shora-Ženské organizace v českých zemích v druhé polovině 20. století. In: *Paměť a dějiny*. 2013, Ročník 2013, číslo4, str.3-18. Dostupné online: <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/pamet-dejiny/pad1304/003-018.pdf>

KAPLAN, Karel. *Na sjezdu. 4. sjezd spisovatelů po třiceti letech*. Literární noviny, Ročník 8, číslo 25, 1997, strana 1 a 11.

KAPOOR, Nivedita. Women in the Duma: Why Post-Soviet Russia Has Low Female Representation? A View from India. *Comparative Politics*, 2016, ročník 23, číslo 2, s.59-72.

KOLLONTAI, Alexandra. Communism and the Family. In: *Komunistka*, 1920, No. 2. Dostupné online v překladu Alix Holt: <http://www.marxists.org/archive/kollonta/1920/communism-family.htm>

KOŘALKA, Jiří. Zvolení ženy do českého zemského sněmu roku 1912 in: *Documenta Pragensia XIII. Žena v dějinách Prahy*. Praha: Scriptorium, 1996, s. 307-319.

KRYSHTANOVSKAY, Olga, WHITE, Stephen. From Soviet Nomenklatura to Russian Elite. *Europe-Asia Studies*. Glasgow: University of Glasgow, 1996. Ročník 48, číslo 5 (July 1996), s. 711-733, Dostupné online: <http://www.jstor.org/stable/152994>

LEACOCK, Eleanor Burke. Introduction, The Emergence of Monogamy and the Subjugation of Women. In: ENGELS, Friedrich. *The Origin of the Family, Private Property and the State*. New York: International Publishers, 1972, s.1-44. Dostupné online: <http://www.marxistschool.org/classdocs/LeacockIntro.pdf>
MAGDOLEN, Ernest. *Spôsob života zamestnaných žien v nimopracovnom čase*. Bratislava: Výskumný ústav životnej úrovne, 1973.

MANNHEIM, Karl. Das Problem der Generationen. In: *Kölner Vierteljahrshefte für Soziologie*. Ročník 1928, číslo 7, s. 157-185.

MANNHEIM, Karl. Problém generací. *Sociální studia*, 2007, číslo 1-2/2007, Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, s.11-44.

MARADA, Radim. Paměť, trauma, generace. In: *Sociální studia*. Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity. Ročník 2007, číslo 1–2/2007, s.79-95.

MATLAND, Richard. Women's Representation in National Legislatures: Developed and Developing Countries. *Legislative Studies Quarterly*, 1998, ročník 23, číslo 1, February 1998, s. 109-125. Dostupné online z JSTOR.org: http://www.jstor.org/stable/440217?seq=1#page_scan_tab_contents

MARCUSE, Herbert. Marxism and Feminism. In: *Women's Studies*, 1974, ročník 2, číslo 3, s. 279-288. Great Britain: Gordon and Breach Science Publishers. Dostupné online: http://platypus1917.org/wp-content/uploads/archive/rgroups/2006-chicago/marcuse_marxismfeminism.pdf

MAŘÍKOVÁ, Hana: Ženy ve vrcholových politických funkcích. In: *Sociologický časopis*. 1997, ročník 33, číslo 4/1997, s. 435-443.

MCALLISTER, Ian, STUDLAR, Donley. Does a critical mass exist? A comparative analysis of women's legislative representation since 1950. *European Journal of Political Research*, 2002, ročník 41, číslo 2, s. 233-253.

MĚCHÝŘ, Jan. Komunistická strana Československa 1945-1989. In: *Současný stav a perspektivy zkoumání politických stran na našem území. Sborník referátů přednesených na vědecké konferenci v Olomouci ve dnech 20. - 21. října 1998*. Katedra politologie a evropských studií FF Univerzity Palackého v Olomouci. Rosice u Brna: Gloria, 1999, s. 142-153.

Návrh na zařazení žen do výroby. In: *Sociální revue*. Praha: Orgán ministerstva sociální péče, 1946, ročník 21, číslo 11, s. 307-308.

PAŽOUT, Jaroslav. „*Chceme světlo! Chceme studovat!*“ Paměť a dějiny, Ročník 2008, číslo 1, s.4-13.

PEJSKAR, Jožka. Poslední pocta. Památník za zemřelé československé exulanty v letech 1948-1989. In: *Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech*. Ročník 2002, svazek 4, číslo 4, s. 359-361.

PLACHÝ, Jiří. „Rozpracování“ duchovních litoměřické diecéze Státní bezpečnosti. in: *SECURITAS IMPERII*. 2005, číslo 11, Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2005
POKORNÝ, Jiří. Odborářka: Příklad Karly Pfeiferové. In: *Člověk na Moravě v první polovině 20. století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006.

RAKUŠANOVÁ Petra. Ženy v politice a postoje veřejnosti. In: *Naše společnost*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, CVVM. 2007, číslo 2007/2, Z archívu (2003/1-2), s.25-28. Dostupné online: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c3/a3909/fl1/100011s_Zeny%20v%20politice.pdf

ROKOSKÝ Jaroslav. Amnestie 1960. In: *Paměť a dějiny*, 2011, Ročník 2011, číslo 01, Dostupné online: <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/pamet-dejiny/pad1101/036-054.pdf>

SEMENOVA, Elena. Ministerial and Parliamentary Elites in an Executive-Dominated System: Post-Soviet Russia 1991-2009 in: *Comparative Sociology*, 2011, číslo 10 (6), s. 908-927.

SIMPSON, Pat. Parading Myths: Imaging New Soviet Woman on Fizkul'turnik's Day, July 1944. *Russian Review*. Vol. 63, No. 2, April 2004, s.187-211. Dostupné online: <http://www.jstor.org/stable/3664081>.

ŠVERMOVÁ, Marie. Poznámky o kádrové politice in: *Funkcionář*, Ročník 1964, číslo 11-12, 7.10.1946.

UHROVÁ, Eva. *Rada československých žen*. Dostupné online: <http://www.feminismus.cz/cz/clanky/rada-ceskoslovenskych-zen>.

VODOCHODSKÝ, Ivan. Patriarchát na socialistický způsob: k genderovému řádu státního socialismu. In: *Gender, Rovné příležitosti, Výzkum*. 2007, ročník 8, číslo 2/2007, s. 34-42. Dostupné online: http://www.genderonline.cz/uploads/dc5b8c7789b2fd34014cf6660ea88c7ab6db276e_patriarchat-na-soc-zpusob.pdf

WHITE Stephen. The USSR Supreme Soviet: A Developmental Perspective. *Legislative Studies Quarterly*, Vol. 5, No. 2 (May, 1980).

Žena v čele našeho hospodářství. *Hlas osvobozených*. Ročník 1947, ročník 3, č. 49.

Elektronické zdroje:

(není-li zmíněno jinak, všechny elektronické zdroje a odkazy byly naposled navštíveny v únoru 2017)

Air Transport Auxiliary museum, Dostupné online: <http://www.atamuseum.org/about-the-ata/>

BERNÁŠKOVÁ, Alena. In: Slovník české literatury po roce 1945. Dostupné online: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1209>

Československé ženy bojující v zahraničních vojenských jednotkách za Druhé světové války. Dostupné online: <http://www.zeny-bojujici.cz/seznam>

DAHLERUP Drude. *Kvóty – Skok k rovnosti? Potřeba mezinárodního srovnání používání volebních kvót k získání rovného politického občanství žen*. Referát pro konferenci pořádanou Mezinárodním institutem pro demokracii a volební podporu (IDEA) 25. září 2002 v Jakartě v Indonésii. Dostupné online: <http://padesatprocent.cz/docs/kvoty-skok-k-rovnosti.pdf>

iKNOW Politics (International Knowledge Network of Women in Politics). Dostupné online: <http://iknowpolitics.org/en>

Inter-Parliamentary Union. *Women in National Parliaments: Situation as of 1st November 2015* Dostupné online: <http://www.ipu.org/wmn-e/world.htm>, data ke dni 1.9.2016

JACHANOVÁ- DOLEŽELOVÁ, Alexandra. *Aktivistky ženského hnutí vyprávěly o emancipaci žen za socialismu a dnes*. 30. listopad 2006. Dostupné online: <http://www.feminismus.cz/cz/clanky/aktivistky-zenskeho-hnuti-vypravely-o-emancipaci-zen-za-socialismu-a-dnes>

KAISEROVÁ, Kristýna a KAISER, Vladimír (eds.). *Dějiny města Ústí nad Labem*, Dostupné online: <http://www.usti-nad-labem.cz/dejiny/1945-95/ul-8-8.htm>

Komunistická strana Československa (KSČ)- stranické orgány - Ústřední kontrolní a revizní komise (ÚKRK). Dostupné online: http://www.totalita.cz/vysvetlivky/s_ksc_org_02_06.php

Konvence pro eliminaci všech forem diskriminace žen (CEDAW). Dostupné online: <http://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/cedaw.pdf>

KROOK, Mona, Lena. Women's Representation in Parliament: A Qualitative Comparative Analysis. *Polical Studies*, 2010, ročník 58, číslo 12, s. 886–908. Dostupné online z Research Gate.net: https://www.researchgate.net/publication/227376613_Women's_Representation_in_Parliament_A_Qualitative_Comparative_Analysis

Meziparlamentní unie, sekce Women in Politics, Dostupné online: <http://www.ipu.org/english/home.htm> a <http://www.ipu.org/iss-e/women.htm>

MINAŘÍK, Pavel. *Jak to bylo se ztrátami čs. obyvatel za 2. sv. války*. Dostupné online: <http://web.archive.org/web/20080130210120/http://www.kcprymarov.estranky.cz/clanky/druha-svetova-valka/jak-to-bylo-se-ztratami-cs-obyvatel-za-2-sv-alky>

Ohlédnutí za 21. srpnem 1968 v Turnově i v České republice. Dostupné online: <http://www.turnovskovakci.cz/view.php?nazevclanku=ohlEdnut&cislocclanku=2008080013>

ORTENOVÁ Alena. *Zpráva ze semináře*. Dostupné online: http://www.cec-wys.org/kontext/9c989817/Emancipace%20zen%20za%20socialismu%20a%20dnes_zprava%20ze%20seminare_Ortenova.pdf z 15.10.2014

Palgrave Macmillan, *Edice Studies in Russian and East European History and Society*. Seznam vydaných publikací dostupné online: <https://www.palgrave.com/in/series/14134>

Pekingská platforma pro Akci. Dostupné online: <http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/platform/>

Personální obsazení ÚV KSČ. ÚSTR. Dostupné online: <https://www.ustrcr.cz/historicka-temata/personalni-obsazeni-uvksc/>

Pippa Norris, webová stránka britské politoložky. Dostupné online: <https://sites.google.com/site/pippanorris3/>

PICKARD, Jen. *Women in the Soviet Union*. 1988, dostupné online: http://www.newyouth.com/archives/theory/women/women_in_soviet_union.asp

Pojem „ženská otázka“ ve Velké sovětské encyklopedii. Dostupné online: <http://bse.sci-lib.com/article039672.html>

POKORNÝ, Vítězslav. *2. světová válka a květen 1945 v Úvalech*. Dostupné online: <http://www.uvaly.cz/zivotuval/0504/zivotuval.htm>

Právní úprava voleb do Národního shromáždění v roce 1948. Český statistický ústav, CZSO, Dostupné online: <https://www.czso.cz/documents/10180/20536128/422008k020.pdf/bf986bce-0610-4a52-beb1-15af2a966fe0?version=1.0>

Projekt *Paměť žen*, seznam publikací. Dostupné online: <http://www.womensmemory.net/cesky/publikace.asp>

Ratihabice, vysvětlení pojmu in: *Iuridictum, Encyklopedie o právu*. Dostupné online: <https://iuridictum.pecina.cz/w/Ratihabice>

Seznam nositelů Řádu republiky, dostupné online: <http://www.prazskyhradarchiv.cz/archivKPR/upload/rr.pdf>

Složení vedoucích orgánů KSČ. Ústav pro studium totalitních režimů. Dostupné online: <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/funkcionari-ksc/nejvyssi-organy.pdf>

Sovětské ostřelovačky 1941-1945. Dostupné online: <http://soviet-aces-1936-53.ru/snipers/abc/l/lobkovsk.htm>

Starostové. Dostupné online: <http://www.ukp98.cz/primatori/starostove.htm>

ŠILHÁN, Vladimír. *Marija Bočkareva - velitelka ženského „praporu smrti“*. Dostupné online: <http://forum.valka.cz/topic/view/22048/Bockareva-Marija>

Theses Resolutions and Manifestos of the First Four Congress of the Third International. Ink Links, 1980, Dostupné online: <https://www.marxists.org/history/international/comintern/3rd-congress/women-work.htm>

UN Women. *Facts and figures: Leadership and political participation Women in parliament.* Dostupné online: <http://www.unwomen.org/en/what-we-do/leadership-and-political-participation/facts-and-figures#notes> data k dni 1.6.2016

Ústav paměti národa. Seznamy. Funkcionáři KSČ a KSS. Dostupné online: <http://www.upn.gov.sk/funkcionari-ksc-kss/index.php>

Úřad vlády. *Zprávy o plnění Pekingské akční platformy.* Dostupné online: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/dokumenty/zpravy-o-plneni-pekingske-akcni-platformy-123750/>

Volby do Sněmovny lidu Federálního shromáždění konané ve dnech 8. - 9.6.1990 na území České republiky. Volby.cz, ČSÚ. Dostupné online: <http://www.volby.cz/pls/sl1990/u341?xposl=1&xvstrana=00&xkraj=00>

Volby do Sněmovny lidu Federálního shromáždění konané ve dnech 5. - 6.6.1992 na území České republiky. Volby.cz, ČSÚ. Dostupné online: <http://www.volby.cz/pls/sl1992/u341?xposl=1&xvstrana=00&xkraj=00>

Vývoj zastoupení žen mezi nominovanými a zvolenými do Poslanecké sněmovny PČR. Dostupné online: <http://padesatprocent.cz/cz/statistiky/zastoupeni-zen-a-muzu-v-politice/poslanecka-snemovna>

Zákony:

Dekret prezidenta republiky č. 47/1945 Sb. o Prozatímním Národním shromáždění.

Dostupné online: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-47#c11>

Dekret prezidenta republiky č. 74/1945 Sb. o reaktivaci a o opětném ustanovení provdaných žen ve veřejné službě. Dostupné online: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-74#p1>

Rakousko-Uhersko. *Zákonník Říšský pro Království a země v Říšské radě zastoupené.* Zákon ze dne 2. dubna 1873, č. 41/1873. 1873, částka 15. Dostupné online: <http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rbo&datum=1873&page=181&size=45>

Ústava Československa z roku 1920. Zákon 121/1920 Sb. Dostupné online: http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html

Ústavní zákon č. 57/1946 Sb. Národního shromáždění. Dostupné online: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgg3f6njx>

Ústava Československé republiky 9. května 1948. Praha: SNB, 1948. Dostupné také online: http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1948.html

Ústavní zákon č. 26/1954 Sb. Ústavní zákon o volbách do Národního shromáždění a o volbách do Slovenské národní rady. Dostupné online: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1954-26>

Ústava ČSSR z roku 1960. FLEGL, Vladimír. *Ústava ČSSR*, Praha: Orbis, 1974.

Ústavní zákon č. 143/1968 Sb. Ústavní zákon o československé federaci. Dostupné online: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1968-143>

Ústava Sovětů z roku 1918. Dostupné online: http://constitution.garant.ru/history/ussr-rsfsr/1936/red_1936/3958676/chapter/10/%23block_1010/

Vládní nařízení ze dne 21.12.1938 o úpravě některých personálních poměrů ve veřejné správě. Dostupné online: <https://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=7437&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>

Vládní nařízení 71/1960 Sb., o rozšíření pravomoci a odpovědnosti národních výborů a uspořádání jejich orgánů. Dostupné online: <http://www.zakony.cz/zakony/1960/1/zakon-071-1960-Sb-vladni-narizeni-o-rozsireni-pravomoci-a-odpovednosti-narodnich-vyboru-a-o-usporadani-a-cinnosti-jeji-SB1960071/>

Zákon ze dne 31.1.1919. Řád volební v obcích republiky československé. Zákon č. 75/1919 Sb., Částka: 16/1919. Dostupné online: <https://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=976&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>

Zákon č. 87/1947 Sb. o některých opatřeních k provedení národní mobilisace pracovních sil. Dostupné online: <http://www.noveaspi.sk/products/lawText/1/15561/1/2>

Zákon o volbách č. 75/1948 Sb., Dostupné online: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-75>

Zákon č. 99/1948 Sb., o národním pojištění. Dostupné online: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-99>

Zákon č. 92/1949 Sb., Branný zákon. Dostupné online: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1949-92>

Zákon č. 195/1949 Sb. o jednacím řádu Národního shromáždění, § 54, Dostupné online: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1949-195#cast6>

Zákon o právu rodiném: Zákon č. 265/1949 Sb. Dostupné online: specp.prf.cuni.cz/lex/265-49.doc

Zákon č. 68/1951 Sb. „o dobrovolných organizacích a shromážděních.“ Dostupné online: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzguyv6nryfuya>

Zákon o volbách do Národního shromáždění č. 27/1954 Sb.. Dostupné online:
<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1954-27#cast6>

Zákon o jednacím řádu Národního shromáždění, č.61/1954 Sb. <https://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=27719&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>

Zákon č. 13/1957 Sb. ze 6. března 1957 o čestném odznaku „Mateřství.“ Dostupné online:
http://www.epravo.cz/_dataPublic/sbirky/archiv/sb09-57.pdf

Zákoně č.68/1959 Sb. Dostupné online: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=68&r=1959>

Zákon č. 37/1960 Sb., kterým se mění zákon o volbách do Národního shromáždění. Dostupné online:
<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1960-37#c11>

Zákon č. 84/1968 Sb., kterým se měnil zákon č.81/1966 o periodickém tisku a o ostatních hromadných informačních prostředcích, Dostupné online: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1968-84>

Zákon č. 88/1968 Sb. o prodloužení mateřské dovolené o dávkách v mateřství a o přídavicích na děti z nemocenského pojištění. Dostupné online: <http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=88&r=1968>

Zákon č.115/9 Sb. o prodloužení volebního období. Dostupné online:
<http://web.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1969/sb38-69.pdf>

Český rozhlas:

Rozhlasový pořad: *Hovory na Bělidle: Ženy v odboji a vězněné ženy*. Cyklus Válka očima žen. Vysíláno 26.4. 2005. Dostupné online: <http://prehravac.rozhlas.cz/audio/278339/embed>

Rozhlasový pořad: *Portréty: Fráňa Zemínová - feministka a poslankyně*. Vysíláno 16.9.2006. Dostupné online: http://www.rozhlas.cz/radionaprani/archiv/?p_po=1976 , je zde i zvukový záznam z jejího projevu v Revolučním národním shromáždění a z výslechu v procesu s Miladou Horákovou.

Rozhlasový pořad: *Portréty: Marie Švemová. Český rozhlas 6*. Vysíláno 1. 4. 2007. Dostupné online: <http://hledani.rozhlas.cz/iradio/?query=marie+švemová&reader=&porad%5B%5D=Portréty>

Rozhlasový pořad: *Portréty: Právníčka a politička Gertruda Sekaninová-Čákrťová. Český rozhlas 6*. Vysíláno 21. 10. 2007. Dostupné online: http://www.rozhlas.cz/radionaprani/archiv/_audio/00615394.mp3

Osobní rozhovory:

- Rozhovor s historikem Karlem Kaplanem, Praha, 27.1.2009
- Rozhovor s PhDr. Slavomírem Pejčochem Ravikem, v roce 1968 tiskovým tajemníkem vicepremiérů Oty Šika a Václava Valeše, Praha, 10.3.2009
- Rozhovor s Jiřinou Šiklovou, Praha, 18. července 2015

Starší akademické práce:

KOČIŠKOVÁ, Jana. *Role žen v Revolučním Národním shromáždění 1918-1920*. Praha: 2007. Postupová práce. Univerzita Karlova. Filosofická fakulta, Ústav Politologie.

KOČIŠKOVÁ, Jana. *Postavení žen ve vrcholné politice na konci šedesátých let 20.století a jejich postoje k sovětské okupaci ČSSR*. Praha, 2009. Diplomová práce. Karlova univerzita, Filosofická fakulta, Katedra politologie.

Publikační činnost

- KOČIŠKOVÁ, Jana. *Finanční elity v českých zemích (Československu) 19. a 20.století (E. Kubů, J. Šousa (eds.))*. Recenze na knihu: KUBŮ, Eduard, ŠOUŠA, Jiří (eds.). *Finanční elity v českých zemích (Československu) 19. a 20.století*. Praha: Dokořán, 2009. Edice Bod. Vyšlo 25. 10. 2010 in: Časopis pro humanitní a společenské vědy ČLOVĚK. Dostupné online: <http://clovek.ff.cuni.cz/view.php?cisloclanku=2010102502>
- KOČIŠKOVÁ, Jana. *S genderem na trh. Rozhodování o dalším vzdělávání patnáctiletých (L. Jarkovská - K. Lišková - I. Šmídová a kol.)*. Recenze na knihu JARKOVSKÁ, L., LIŠKOVÁ, K., ŠMÍDOVÁ, I. a kol. *S genderem na trh. Rozhodování o dalším vzdělávání patnáctiletých*. Praha - Brno: Sociologické nakladatelství (Slon) ve spolupráci s Masarykovou universitou, 2010. Edice Studie. Vyšlo 9. 11. 2012 in: Časopis pro humanitní a společenské vědy ČLOVĚK. Dostupné online: <http://clovek.ff.cuni.cz/view.php?cisloclanku=2012110902>
- KOČIŠKOVÁ, Jana. *Krize, nebo konec kapitalismu? (J. Pehe ed.)*. Recenze na knihu PEHE, Jiří (ed.). *Krize, nebo konec kapitalismu?* Praha: Prostor, 2012. Vyšlo 30. 10. 2013 in: Časopis pro humanitní a společenské vědy ČLOVĚK. Dostupné online: <http://clovek.ff.cuni.cz/view.php?cisloclanku=2013103002>